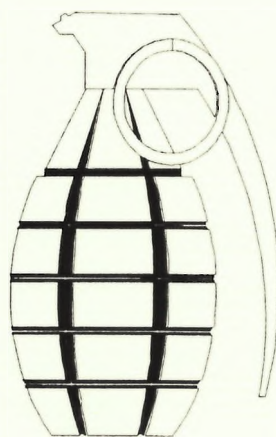

Arne Lystad

Alf Svaes

beretning om noen av krigshandlingene
øst for Askim i aprildagene 1940

Vaktholdet ved Fossum 1945

Aprildagene 1940

Fra Alf Svaes dagbok
(Gjengitt med familiens tillatelse)

Da jeg for kort tid siden begynte å samle stoff til en beretning om hjemmefrontens virksomhet i Skiptvet i krigsårene 1940-45, fikk jeg overlevert Alf Svaes dagbok hvor han har berettet om sin deltagelse i Milorg i Skiptvet. Men jeg fant mer interessant i denne dagboken. Da krigen brøt ut 9. april 1940 var han stasjonert ved befalsskolen på festningen i Halden. Etter en detaljert orientering om aktivitetene på festningen ved krigsutbruddet, fortsetter han med en beskrivelse av forflytningen nordover til Indre Østfold, og hva han opplevde de følgende dager.

Den lokale krigshistorie for aprildagene i 1940 er vel fortrinnsvis fokusert på kampene i Fossum/Romområdet, og at da disse var slutt, trakk de norske styrker seg gradvis tilbake, for til slutt over Ørje å ende i Sverige. Det er i denne sammenheng Alf Svaes dagbok er interessant. Han beskriver nemlig i detaljer forberedelser i områdene øst for Askim til kamp mot tyskerne i deres videre fremrykning østover, og nevner noen mindre feider mellom tyske og norsk styrker.

Det begynte på festningen i Halden

Svae begynner sine noteringer i dagboken allerede før 9. april med å fortelle litt om virksomheten ved befalsskolen i Halden, hvor han var forlagt da tyskerne innledet okkupasjonen. Han presenterer offiserene ved 1. divisjons skole, og beskriver noe av virksomheten ved skolen, blant annet forskjellig typer instruksjon og praktiske øvelser. Så går han over til krigsutbruddet 9. april, og uttrykker sin bekymring for at den norske hær var «helt u-kampdyktig». Uten moderne våpen, uten antitanks- og luftskytts, og fremfor alt uten kampfly. Han henviser også til at panser- og stridsvogner manglet, og spør hva den norske hær, marine og luftvåpen kunne gjøre i en slik situasjon. Det verste syntes han allikevel at det ikke før 9. april ble utstedt mobiliseringsordre. Eneste lyspunkt han så var at noen norsk styrker var til tjeneste i nøytralitetsvakt.

Krigen kom imidlertid ikke som noen overraskelse på befalelevne og skolens befal og offiserer, sier han. Man var ved festningen i Halden forlenget begynt med noen forberedelser til krig, og 8. april var man i ferd med å flytte våpen, ammunisjon og utstyr forøvrig. Våpen, avstandskikkerter, bombekastere, mitraljøser, maskingeværer og geværer ble gjort klare til strid. Avdelinger ble oppsatt, felpakninger pakket og ammunisjon utdelt. På ettermiddagen 8. april ble det satt ut vakter og bygget sperringer mot panservogner. Alle veier som førte opp til festningen ble sperret med «spanske ryttere», det ble laget maskingeværreder og geværstillinger, og bombekastere oppstilt.

Tidlig på natten til 9. april ble hele avdelingen alarmert, og to kompanier sendt ned til bryggene i Halden, hvor mitraljøser ble oppstilt og gjort skuddklare. På festningen ble bombekasterne oppstilt, og mitraljøser og maskingeværer innrettet mot byen. Årsaken til disse aktiviteter var at det var observert en tysk båt på vei inn mot byen. Det viste seg imidlertid at det var en ufarlig tysk kullbåt, og aksjonen ble avblåst. Ute fra fjorden hørte man imidlertid hele natten tunge drønn fra kanoner og torpederinger.

«Her på Fredriksten festning», skriver han videre, «var alt lagt til rette for å møte alle de situasjoner som kunne oppstå. Vakter og poster var på plass den 9. april, sperringene mot panservogner ble forsterket, og maskingeværreder forbedret. 5 mitraljøser ble oppsatt mot fly. I løpet av dagen kom triste meldinger om at flere norske byer var besatt, men guttene mistet ikke motet og håpet. Her skulle kjempes, var alle enige om. I løpet av dagen kom bølger av fly innover Halden og festningen, og flyalarmen gikk gang på gang. Det ble lite med spising på grunn av flyangrepene. Så snart man kom inn i spisebrakka, gikk alarmen, og det måtte søkes dekning. Geværkompaniet måtte ligge i dekning omtrent hele dagen, men 4 mitraljøser beskjøt flyene».

Forberedelser til kamp i Slitu-Øyerud området

«Etter ordre forlot til slutt samtlige skoleavdelinger festningen (9. april) og reiste med busser til Rakkestad», beretter Svae. «Bombekastergruppen (deriblant jeg) var siste avdeling som forlot festningen. Da var klokken 15.00. Det ble tilbake kun en liten festningsvakt som skulle holde ut lengst mulig. I Rakkestad ble skoleavdelingen innkvartert på en skole og gårder i nærheten. Det ble satt ut vakter, 2 dobbelte poster, og en sikringspatrolje ca. 1.5 km syd for forlegningen. Det ble satt opp en mitraljøsevakt med våpnene innstilt mot fly. Bombekasteravdelingen ble holdt i beredskap, men hadde ikke gått i stilling.

Morgen 10. april.

Alt ble gjort klart til ny flytting, og våpen ble stelt og smurt. Ordre kom om flytting til Slitu. Utstyr ble pakket, og avdelingen transportert med biler nordover. Under transporten ble avdelingen angrepet av tre tyske bombefly. Flyalarmen hørtes fra Askim, og straks etter var flyene rett over oss. Samtlige mitraljøser ble oppsatt, særlig hurtig foregikk dette på vår bil. Flyangrepet var meldt av speidertroppen som kjørte ca. 500 m foran 1. avdeling. Samtlige avdelinger søkte da skjul i skogen ved Brennemoen, og det ble sendt fram bevoktning mot nord. Etter ca. en time forsvant flyene og vi fortsatte videre mot Øyerudkrysset. Her ble hele skolebataljonen innkvartert på gårder i området, og min bombekasteravdeling ble innkvartert i bedehuset. Alle avdelinger fikk ordre om snarlig å opprette stillinger. Troppssjefene fant ut stillinger til sine lag, og vår tropp fikk ordnet bombekasteren i stilling ved granhekken på en gård syd-øst for Øyerudkrysset. Innen mørket kom, var vår bataljon på plass.

Alle lag og tropper gikk så i gang med å utbedre stillingene. Bombekasteren var rettet mot vegen fra Fuskbakken. Nord-øst for Øyerudkrysset var satt opp 3 mitraljøser (2.kp). Vest for Øyerudkrysset var 2 mitraljøser i stilling, med hovedskuddretning mot Askim og terrenget foran stillingen. Det ble sendt patrulje mot Grønsund for å observere og gi melding om eventuelle fiendtlige bevegelser. Det ble satt ut vakter ved alle våpen, mens mannskapene for øvrig fikk hvile. Maten var dårlig, og mengden var minimal. Dårlig søvn om natten for avdelingene. Det var en forferdelig trafikk den natten, stadig nye avdelinger ankom sydfra. I løpet av natten ble sperringer satt opp, og Bøndenes Hus ble omdannet til depot og am.lager. Der ble nye avdelinger utrustet og oppsatt så langt utstyr og våpen strakk til.

Morgen 11. april.

Nye ordre om forflytninger av avdelingene. Bombekastergruppen ble flyttet sydover til skogen vest for Grini. Her ble stillingen straks ordnet. En del store trær som ødela utsikten mot Øyerudkrysset ble hugget ned. Skuddretningen var nordover, og oppgaven å ødelegge veien ved Øyerud. Noen ledere og mindre stridskrefter ble beordret mot Eidsberg kirke, ellers var de andre avdelingene som før. Bataljonens hovedkvarter ble flyttet til Foss gård. På formiddagen kom nye ordre, hele skolebataljonen skulle forflyttes til Eidsberg kirke for å sikre vestflanken i tilfelle fiendtlig angrep over Glomma ved Grønsund.

I løpet av dagen kom melding om at tyskerne hadde besatt Hobøl og rykket hurtig framover i retning Askim. Det ble sendt forsterkninger til Fossum bru. Et art. kp. og et inf.kp. pluss kavaleri, som før var i stilling ved Eidsberg kirke. All telefonforbindelse med Askim var brutt, og det kom flyangrep i bølge på bølge mot Foss, men ingen bomber ble droppet. Det var også flyangrep mot Askim. Natten til 12. april var uhyggelig. Flere fly ble sett mot vest og nordvest. Raketter ble sendt opp, og det kom inn falske meldinger.

Morgen 12. april.

Forflytning av bombekastergruppen til Foss gård i Eidsberg, stilling mot Grønsund. Det ble stilt opp 3 mitraljøser ved Foss, som hadde til oppgave å bevokte området sør og sør-vestover. 2 mitraljøser var stilt opp sv. for Foss med skuddretning nordover. 3. gev.kp. ble liggende i stilling ved Foss, stillingsforbedringer påbegynt. 1. mitr.kp. med bataljonstaben i Kavaleriregimentet forflyttet fra Foss mot Korsegården i Askim. Spioner, enkeltpersoner (12 stk.) ble brakt inn for bataljonsjefen. Regimentstaben ble i løpet av dagen forflyttet til ukjent sted.

Det er i løpet av dagen kom meldinger om at tyskerne rykket fram mot Spydeberg. Enkelte trefninger begynte. Senere meldes at Spydeberg er besatt av fienden. Avdelinger av linjen sendt til Fetsund for forsterkning og sikring i flanken. Bombefly flere ganger over Foss i dag. Fra 2. og 3. kp. ble det skutt flere skudd mot tre av flyene. Alle soldater har i dette avsnitt vært opptatt med å utbedre

og forskanse stillingen. Det er blitt ordnet 2 mitraljøsereder og 2 mg.reder. Disse hadde til oppdrag å sperre veien til Mysen. Utover kvelden sendes opp lysraketter, fiendtlige fly stadig på vingene.

Fredag 13. april.

Det ble en spennende og helt gjennom ufyselig natt med mange opplevelser og overraskelser. Kl. 00.15 ble det fra øverste hold gitt ordre til brosprengningsmannskapene om å sprengre broene i Rakkestad og alle bruer mot sør, for derved å hemme fiendens fremrykning. Samtlige broer ble sprengt, og vi så et veldig ildhav i mørket. Våre avd. holdt seg alarmberedt i sine stillinger ved Foss. Våre tropper i 1.linje ved Fossum bro har fått føling med fienden. Melding fra 2.bataljon ved Fossum kl. 03.15 forteller at tyskerne har rykket over broen med to tropper, og at disse i øyeblikket befinner seg i kamp med 1. art.kp. og 3. gev. kp. som har stilling ved broenden.

Ved middagstid angrep fiendtlige bombe-fly våre stillinger ved Høytorp. 2 mitraljøser ved Foss åpnet ild mot flyene. Ildgivning også fra 1.kp. Veisperring mot Grønsund, isen prøvet. Den nye kamplinje løper nå fra Grønsund, over Foss, Slitu og Grini. 1.kp. besatte en stilling ved Rud, 2.kp. tok stilling omkring Haugskrysset og 3.kp. i stilling Høyendal-Lekum for å sikre mot Hjelmark. Oppklaringen begynte fra bataljonen, -en patrulje sendt mot Hjelmark, en mot Sekkelsten og en til Grønsund. Sambandstjenesten forbedret.

Lørdag 14. april - søndag 15. april.

Ordre om retrett. Batj. Fritzner ved Foss ble trukket tilbake til Skårer gård og besatte nye stillinger. Bombekastertroppen gikk ut, og folkene gikk over i gev.troppen. Jeg ble troppsjef for 3. tr. 2. kp. Rekognosering av stillinger, vakter utsatt, sikringsgrupper utsendt mot Høytorp fort, mitraljøser og mg. reder ordnet med stilling mot Mysen. Meldinger fra Askim at det er harde kamper ved veikrysset Hurrahølet-Langnes i Fossumavsnittet. Tyskerne har rykket fram til forbi Rom skole og besatt Kvakkestadgårdene, mens norske styrker holder stand ved og omkring Gurudjordet.

Det norske artilleri har gode stillinger, og har hele tiden holdt de tyske tropper under ild. Rom skole ble truffet av det norske artilleri og brant ned, likeledes ble uthusene på vestre Kvakkestad antent. Tyskerne ble stanset og tvunget noe tilbake på formiddagen, men da nye styrker og fly ble satt inn, ble de norske styrker trukket tilbake. Dels mot Mysen, og dels mot Trøgstad.

Det har vært kraftig kanontorden fra Høytorp hele dagen. Fienden besatt Askim. Tropper på vei mot Slitu. Ved Skårer gård en trefning om kvelden. 3.kp i kamp med lettere fiendtlige patruljer. Mitt kp. i kamp med tyske patruljer ved midnatt. En fiendtlig motorsyklist skutt og drept av vår fortropp sydvest for Skårer. Fiendtlig patrulje meldt vest for broen ved Skårer. Våre mitraljøser drev dem tilbake. Fortsatt skyting fra Høytorp. Bilkolonner og tren begynt retrett til Ørje ved 01.00-tiden. Jeg fikk ordre om å danne sikring med min tropp fra Skårer. Det var en vanskelig oppgave, det var vanskelig å få karene med på dette.

Fienden trykket på fra vest, nordvest, dels enkeltvis, dels i patruljer. Fra skogen vest for Skårer måtte min tropp benytte sprang tilbake over dalsenkningen. Ved Skårer ble vi beskytt fra siden, og mannskapene måtte åle seg fram i veigrøfter. Kulene surret rundt oss, og en mann ble såret. Ca. 3 km øst for Skårer satte vi oss fast i veisiden og beskjøt en mindre fiendtlig patrulje bak oss.

Hovedmassen av de norske styrker var i Ørje allerede kl. 03.00 om natten. Vår tropp fikk tilstillet tre lastebiler, og tilbaketrekingen gikk raskt mot Ørje. Fiendtlige fly og patruljer forfulgte oss hele tiden og beskjøt veien. Ingen av mannskapene ble drept, men en av bilene ble truffet og satt ut av drift. En sabotasjegruppe i Ørje ble tilintetgjort av 2, batj. 1 sabotør ble drept, 1 såret og 15 mann tatt til fange. 5 spioner ble ført inn. Omgruppering av tropper, og stillinger besatt i all hurtighet, og mannskapene fikk endelig mat.

Fiendtlige fly over Ørje i formiddag. De ble beskytt av våre mitraljøser. Mitraljøsene beskjøt våre tropper i Ørjeområdet - vestdelen. Brosprengning og veisperringer Skårer-Ørje. 2. kp. dirigert sydover mot Halden for å være et slags mellomledd mellom styrkene i Ørje og Aaneborgs bataljon lenger syd.

Mitt kompani tok stilling 5 km syd for Ørje. Troppen var nå utrustet med 8 maskingeværer, 1 mitraljøs og alminnelige geværer. 4. mg. ble holdt i reserve, resten i stilling. Falske meldinger kom inn i løpet av ettermiddagen, mannskapene fikk dårlig mat, og mistet etter hvert tilliten. Stadig henvendelser fra Quisling-regjeringen om å legge ned våpnene gjennom radiopropaganda. Det var imidlertid meget bra i min tropp, og kl. 17.30 søndag var samtlige fortsatt til stede. Men fra da av begynner oppløsningen, og mot kvelden var det bare 4 mann igjen av oss. (Alle var befalsskoleelever). Turen gikk da til Sverige.

Det var bittert å forlate Norge uten å få gjort noen større innsats. På grunn av forholdene var det imidlertid umulig å få gjort mer enn det vi gjorde. Det var mangel på våpen, mat og utrustning forøvrig. Ingen fly, ingen anti-tank skyts og luftvernkanoner fantes tilgjengelig. Dessuten hadde mannskapene en alt for dårlig utdannelse i krigføring, det var endog noen som aldri hadde vært ute i militærtjeneste».

Alf Svae havnet altså som så mange andre i Sverige. Men han ga ikke opp krigen mot tyskerne. Da hjemmefronten i Skiptvet ble organisert, ble han med der, og var i maidagene 1945 stasjonert på Løken gård i Spydeberg som en del av en vaktstyrke ved Fossum bru. Vaktstyrkens oppgave var å forsvare broen i tilfelle de tyske styrkene i Norge skulle bestemme seg for å kjempe videre etter kapitulasjonen.

Alf Svae ble 14.5.1945 overflyttet til M.P. i Askim, og tiltrådte stillingen den 18. om morgenen. Han ble senere overflyttet til politiet i Askim, og bodde og virket i Askim til sin død.

Hjemmefront og russere

Alf Svae var ingen «krigersk» person, men da landets frihet ble truet i 1940 stilte han opp. Det var derfor naturlig for ham å fortsette kampen ved å delta i hjemmefronten i hjembygda Skiptvet, fra den ble etablert. På grunn av sin militære utdannelse ble han i Skiptvetgruppa lederen «Svenske-Per's» assistent, og igjen skrev han dagbok.

Hjemmefrontens vakthold ved Fossumbrua i mai dagene i 1945 var overlatt Skiptvetgruppa, men siden dette er interessant lokalhistorie også for Askim, tar jeg med noe fra mitt hefte «Hjemmefronten i Sketve» om vaktholdet. Beretningen er delvis bygget på Alfs Svaes dagbok.

Vaktholdet ved Fossum bru

Kort tid før frigjøringen ble Traavik (nestkommanderende i Skiptvetgruppa) oppsøkt av «Svenske-Per» (HV- sjefen i Skiptvet) som ba ham kjøre ham og Folkestad til Spydeberg. Per skulle nemlig kartlegge steder mellom Fossum bru og Elvestad, steder som egnet seg for bakhold i tilfelle tyskerne skulle velge å fortsette krigen i Norge etter en kapitulasjon. Per avmerket noen steder på kartet, sannsynligvis også den tidligere nevnte stilling ved Elvestad.

Dette var trolig et ledd i operasjon Antipodes. Denne operasjonen hadde som oppgave å beskytte blant annet vei- og jernbanebruene i Øst-Norge i krigens slutfase, slik at de norske politistyrkene i Sverige på kortest mulig tid kunne ta seg fram til Oslo og andre steder i landet, for sammen med allierte styrker å nedkjempe tyske styrker som eventuelt ville velge å kjempe videre etter en kapitulasjon. Man var redd tyskerne da ville forsøke å hindre at politistyrkene fra Sverige kom fram til Oslo, ved å sprengte Fossumbrua.

Distriktene var tidligere blitt orientert om operasjon Antipodes, og hadde fått ordre om å formidle tilbake opplysninger om de aktuelle bruer. En måned før frigjøringen fikk så HS-ledelsen i i Sketve beskjed om det skulle avsettes en gruppe for vakthold ved Fossumbrua når kapitulasjonen kom. «Svenske-Per» ble leder for vaktholdet ved brua, og det bekrefter trolig at han involvert i operasjon Antipodes allerede før han i januar 1945 kom til landet.

Grunnen til at styrker fra Milorg i Sketve ble plassert som vaktmannskaper ved Fossum, var visstnok at gruppen i Spydeberg ble rullet opp den 8. april 1945, og flere av mannskapene arrestert. De som var igjen av Spydeberggruppa, ble i fredsdagene plassert ved Bovimbrua for å holde vakt.

I dagboken forteller Svae at det klokken 06.00 om morgenen 8. mai kom ordre om at hans gruppe skulle mobiliseres. Tidligere hadde det kommet 2 mobiliseringsordrer, og dette var den 3 og siste. Hver hjemmefrontmann lå i beredskap de siste dagene før kapitulasjonen, skriver han.

«Mobiliseringen av gruppen gikk raskt og greit for seg. Samlingsstedet var Mørk, som også tidligere var vårt hovedkvarter, og hvor vår målsjef Per bodde. Det var rart å se guttene dukke fram

med armbind og gevær, samt fullt feltpakket ryggsekk. Kl. 11.30 var 1. og 2. tropp på plass, og Per ga troppene instruksjon i henhold til ordre om forsvar av bruen. (Fossum bru). Avreise fra Mørk kl. 12.45. Til transporten ble brukt en motorsykkel, som skulle rekognosere framover, en stabsbil og fire lastebiler. Med disse fulgte 1. og 2. tropp. Ankomst Spydeberg var kl. 13.30, litt ned for Spydeberg kirke, mellom Ruud og Solli. Herfra gikk vi inn i skogen for samling. Tre av lastebilene ble sendt tilbake til Mørk. En av bilene ble stående igjen som utrykningsbil. Denne ble senere på dagen sendt til gården Løken hvor vi ligger innkvartert. Vi marsjerte gjennom skogen fram til Løken gård, hvor vi ankom kl. 15.00. Rapport sendt «Lars» (Grimløsen, som var distriktssjef), at vi har kommet i beredskapsstilling.

Straks etter ankomsten til Løken ble første vaktstyrke sendt ned til Fossumbrua. Det var Ragnar Koffelds lag, som ble beordret til fire timers vakt. Ordren var, sier Leif Bogen, at det skulle gå to mann på brua, og resten av styrken skulle plasseres i det gamle festningsanlegget på vestsiden av elva, med oversikt over brua. Ragnar tok selv første vakt på brua, og beordret Leif med. Arnt Koffeld lå oppe på åsen, og Olaf Bogen, Kjell Narvestad og Johannes Nyland lå inne i en av de gamle kanonstillingene i fjellsiden. Olaf hadde en rifle, og de andre betjente et maskingevær. Det kom bare noen sivile personbiler under første vakt, ingen tyskere, forteller Leif.

Arnt Svartedal og Trygve Wold hørte til Johan Aastorps lag, og var på en senere vakt samme dag, på plass ved brua for å kontrollere trafikken over Glomma. Det passerte stadig tyske biler med soldater, på vei til Oslo, forteller de, og det var vel naturlig nok en litt nervøs spenning i vaktstyrken. Denne spenningen kom til uttrykk da en av bilene med soldater på lasteplanet passerte. «Disse soldatene så trolig litt ekstra skumle ut, for to karer i vaktstyrken hevet plutselig sine våpen. «Da «tente» døm på lastebilen, og jeg tenkte at nå smeller det», forteller Trygve. Men det gikk bra, og tyskerne fortsatte videre. Arnt Svartedal bekrefter denne historien. Han lå sammen med Trygve i festningen på vestsiden av brua, og så også de to sketvingene løftet våpnene. Han forteller at han tenkte det samme som Trygve: «Nå smeller det».

Jacob Støten var brengunskytteren i Karl Karlsruds lag, og lå under vakta ved brua også oppe i den gamle Fossumfestningen med sitt våpen. Han skulle beskytte brua hvis det ble bråk. På brua var det en 2 - 3 mann, og det var satt opp en bom som alle måtte passere. Resten av vaktstyrken lå i åsen, mener Jacob å huske.

Under oppholdet på Løken fikk Aage Schie som de fleste av de andre i gruppen, vaktjeneste på brua. Han lå da oppe i festningsåsen med et maskingevær. På en av vaktene hadde han en vemmelig opplevelse, forteller han. Ordren var at han skulle skyte på alle som gikk under brua. Det kom også en mann til syne under brua da han lå der ferdig til å skyte, men han forsvant så fort igjen at han ikke fikk skutt. Heldigvis, sier han, det viste seg i ettertid at denne mannen var der for å måle vannstanden i elva.

«Svenske-Per», Alf Svae, Elias Støten og et par andre Sketvekarer fikk under oppholdet på Løken i oppdrag å arrestere Spydebergnazister. Rolf Mørk var i egenskap av sjåfør med på dette. Arrestantene ble etter hvert som de ble plukket opp, plassert foran på lasteplanet, rett bak førerhytta, mens vaktmannskapene satt bak på planet. «Det var en vemmelig følelse å sitte ved rattet, foran de arresterte», sier Rolf. «Hadde det blitt noe tull, og skyting mot arrestantene, satt jeg jo midt i skuddlinja».

Alf Svae skriver i dagboken at de under en arrestasjonsrunde kom over to russiske rømlinger. Ivar Eikeland nevner også disse russerne, og at de var rømt fra en krigsfangeleir 14 dager tidligere. De ble brakt til Løken, sier Alf, som på et bilde, trolig tatt på Løken, står sammen med rømlingene, Aage Bothner og Ola Måø.

Ved framkomsten til Løken ble russerne ført til et rom gruppen disponerte, beretter Leif Bogen. Da de kom inn, forkomne og slitne, syntes trolig Sigurd Brekke litt synd på dem, for han utbryter: «Vi burde skjenke disse russerne en dram». Sannsynligvis protesterte ingen, for Sigurd fylte litt dunder i et glass og ga det til den ene av dem. «Prima vodka, prima vodka», sa russeren etter å ha tømt glasset.

Jacob Støten og Hans Ihlebakke hadde med russerne på en litt spesiell jobb mens de var på Løken., forteller Alf i dagboken. Det hadde vært flaggstang på gården tidligere, men bare stativet til å feste den i sto igjen. Jacob og Hans fikk i oppdrag å lage ny stang, og sammen med russerne dro de til skogs for å finne et brukelig emne. De fant da også et tre som passet, det var rett og pent med lite kvist, og på barken så det ut som det var bra ved. «Emne va før færskt, men vi høgga nå tel ei stang», sier Jacob. Den ene russeren var imidlertid litt betenkt. «Gros», gros», sa han. Han mente trolig at de hugg stanga for grov. «Men den måtte væra såpass hvis vi skulle høgga ho på 6X6 nere. Ællers så va vi ette helt

sekre værken han Hans eller jæ, ho skulle jo væra som masta på en seilbåt, ho skulle ette spisse mot toppen, men lissom bue litt. Men det tok vi sånn på litt skipperskjønn», forteller Jacob.

Det er ikke av noen nevnt at det var andre enn HS-styrken fra Sketve som deltok i vaktholdet ved brua. De hadde alle engelske militærluer, men et bilde fra Fossumbrua viser at det også var noen karer med hjelmer der. Sannsynligvis var dette polititropper fra Sverige, for ifølge Alf Svaes dagbok fra Fossum og Løken var polititroppene kommet til Askim allerede 10. mai. På dette bildet er også med de to russerne som Sketvegruppa fant i Spydeberg.

Fra dagboka onsdag 9. mai:

Vakter utsatt. Fra forlegningen på Løken er 1. tropp avsatt til vakt, med vaktavløsning hver 4. time. Kl. 15.00 var jeg hos lagfører [i NS] G. Grøtvedt, Hovind. Per og 6 mann til var med. Her ble det beslaglagt en hagle, en Krag og en hirduniform. Deretter i Askim hvor Per hadde konferanse med målsjefen der. Tilbake i forlegningen igjen kl. 16.20. Kl. 17.20 passerte en kolonne med tyske lastebiler, ca. 10 biler. Kl. 20.00 begynte arrestasjonen av NS-medlemmer i Spydeberg. Det var Spydeberggruppen som ba om assistanse, og Per og 2. tropp ble stilt til disposisjon.

Oppbrakt to russiske fanger ved Jørgenrud i Spydeberg. De har i lang tid oppholdt seg i skogen rundt omkring, og hadde levd et ganske primitivt liv. De så friske ut, og var gløgge karer. Talte tysk.

Han avslutter dagboken noen dager senere med at han er overflyttet til Rikspolitiet, med tiltredelse i Askim den 18. mai om morgenen.

Russerne

Russerne som ble oppbrakt av HV-gruppa på Løken ble brakt til kommunelokalet Solheim i Skiptvet. Jeg var knapt 16 år da krigen sluttet, og gikk på en privat middelskole som studentene Alfhild og Aage Bothner startet på Finland i Meieribyen høsten 1944. Som mange andre gikk jeg til Solheim for å se på russerne. De fleste russiske krigsfanger hadde visstnok lært tysk under fangetiden, og fordi jeg hadde lært tysk på middelskolen, fikk jeg en samtale med dem. Hva vi pratet om husker jeg imidlertid ikke.

Mads Haugen tok russerne med hjem for bespising da de var ved Solheim, og de lovet å skrive til ham etter hjemkomsten, men han har aldri hørt fra dem. Han fikk bilder av russerne og deres navn, skrevet av dem selv:

Vasili Leschov
U. Kirova D 17
G. Kranodar
USSR

Alexei Aleksandrovich
Shkolnaja no. 19
Moskva - Tarasovskaja
USSR

Etter et kort opphold i Skiptvet, ble russeren sendt til oppsamlingsleiren for russiske krigsfanger på Momarken.

Alfhild og Aages middelskole var privat, og hadde derfor ikke eksamensrett. Det medførte at vi elever, etter ett års hard undervisning avla 3-årig eksamen ved middelskolen i Mysen. Vi var innkvartert privat den uken eksamen pågikk, og jeg bodde hos banemesteren ved Mysen stasjon, i annen etasje i det lille huset ved jernbaneovergangen.

En kveld droppet vi lesing for eksamen, og tok en tur til russerleiren på Momarken. Der traff jeg igjen mine russiske venner. Det ble en ny prat denne kvelden, jeg fikk av den ene russeren en liten blikkeske med en gravering, og han fikk mitt navn og min adresse for å kunne skrive om hjemreisen etter hjemkomsten. I likhet med Mads har heller ikke jeg hørt noe fra russerne. Det fortelles at noen russiske krigsfanger, etter hjemkomsten, ble skutt eller sendt til Sibir, fordi de for å ha overgitt seg til tyskerne, ble betraktet som forrædere. Fikk kanskje mine nye venner en slik skjebne? Jeg tror ikke de glemte at de lovet å skrive. Det var meget sympatiske karer og intelligente karer.

Oppholdet i leiren på Momarken ble kort, i løpet av juni ble russerne sendt tilbake til hjemlandet